

11.Сьоме листопада: перемога і поразка радянської революції

У день арешту Л.Корнілова ВЦВК розглянув проблему влади. О.Керенський був залишений головою уряду, але його склад мала визначити Демократична нарада. Делегатами її стали 1582 представника від різних організацій – обласних і міських рад, армійських комітетів, профспілок, кооперації, національних установ тощо. Частина делегатів була позапартійною, а серед представників партій переважали есери (532), меншовики (172) і більшовики (136).

На нараді, що відкрилася 27 вересня, вперше відкрито проявився розкол найбільш численної партії Російської революції – соціалістів-революціонерів (на

правих і лівих). Він зумовив провал спроб керівників меншовицько-есерівського блоку відновити коаліцію з ліберальною демократією. Запропонована резолюція набрала тільки 183 голоси. Тоді учасники Наради вирішили утворити постійно діючу Всеросійську демократичну раду з 313 осіб. Склад ради визначався пропорційно чисельності фракцій і груп, представлених на Нараді. Вона мала припинити повноваження за тиждень до скликання Установчих зборів, тобто 4 грудня 1917 року. До цього строку Тимчасовий уряд був відповідальним перед нею. Список членів ради Демократична нарада затвердила на останньому засіданні 5 жовтня.

6 жовтня відбулося перше і єдине засідання Демократичної ради. На ньому було розглянуто і затверджено угоду есєро-меншовицького блоку з каде-тами про формування третього коаліційного уряду. Через два дні О.Керенський сформував останній склад Тимчасового уряду, в якому налічувалося десять міністрів-соціалістів і шість міністрів-“капіталістів”. Одночасно голова уряду різко обмежив права і функції Демократичної ради. Вона стала дорадчим органом при уряді з новою офіційною назвою -Тимчасова рада Російської республіки, і неофіційною – Передпарламент. Чисельність Передпарламенту збільшилася до 555 осіб за рахунок включення представників так званих цензових організацій та установ – кадетської партії, Наради громадських діячів, Союзу земельних власників, торгівельно-промислових об'єднань тощо.

Тим часом більшовики, спираючись на виконком Петроради, розгорнули кампанію за скликання II Всеросійського з'їзду рад. Есєро-меншовицький ВЦВК, більшість виконкомів місцевих рад і армійських комітетів зустріли цю ідею несхвально. По-перше, з'їзд співпадав з Установчими зборами. По-друге, для революційної демократії існувала загроза, що у складі делегатів з'їзду більшовики могли б завоювати більшість. ВЦВК розіслав запит в 169 рад і армійських комітетів для виявлення їх ставлення до дострокового

скликання з'їзду. 14 жовтня "Известия ВЦИК" опублікували результати опитування: тільки 8 з 63 рад, які надіслали відповіді, погоджувалися з достроковим скликанням з'їзду.

18 жовтня ЦК РСДРП(б) виніс рішення про скликання в Петрограді з'їзду рад Північної області. Бюро ВЦВК висловило протест з цього приводу: по-перше, політична партія не могла брати на себе повноваження скликати з'їзди рад; по-друге, при скликанні цього з'їзду не були дотримані формальні процедури. Протест був проігнорований, а ефемерний орган, який займався підготовкою з'їзду, запросив до участі в ньому тільки ті ради, в яких більшовики мали перевагу. На з'їзді був створений Північний обласний комітет, до якого увійшли 11 більшовиків і 6 лівих есерів.

29 жовтня цей орган розіслав телеграми радам і армійським комітетам всієї Росії на рівні полків, дивізій і корпусів. У них повідомлялося про початок роботи II Всеросійського з'їзду рад 2 листопада. У цих телеграмах містилося також розпорядження негайно переобрати ради і армійські комітети, які виступали проти скликання II з'їзду рад.

"Известия ВЦИК" надрукували 19 жовтня ст.ст. заяву вищого органу рад між з'їздами, яка підтверджувала, що тільки його бюро має повноваження скликати Всеросійський з'їзд рад: "Никакой другой комитет не уполномочен и не имеет права брать на себя инициативы созывать съезд. Тем менее имеет на то право Северный областной съезд, созданный с нарушением всех правил, установленных для областных съездов и представляющий случайно и произвольно подобранные Советы". Далі в заяві говорилося, що більшовики порушили встановлені процедури, які вимагали висування депутатів на армійських зібраннях, а у випадку неможливості їх скликання – в комітетах на рівні армій, за квотою один представник від 25 тисяч солдатів. Ігнорування комітетів армійського рівня пояснювалося тим, що їх негативне ставлення до скликання позачергового з'їзду рад було добре відоме.

Через три дні “Известия ВЦИК” повідомили, що більшовики не тільки скликають незаконний з’їзд, але й грубо порушують існуючі норми представництва. Правила вимагали, щоб ради, які представляли менше 25 тисяч осіб, не посиляли делегатів на з’їзди загальноросійського рівня, а ради, які представляли від 25 до 50 тисяч осіб, посиляли двох делегатів. Організатори II з’їзду, говорилося у повідомленні для прикладу, попросили одну раду надіслати від 500 осіб двох делегатів, а іншу від 1500 осіб – п’ятьох.

У Монбланах книг, присвячених історії “Великої Жовтневої соціалістичної революції”, нема відповідей на зовсім прості питання: хто скликав II Всеросійський з’їзд рад, як більшовики досягли чисельної переваги серед делегатів? Але факти з газети “Известия ВЦИК”, яка виходить в Росії й досі, оспорити неможливо. Їх використав Р.Пайпс в своїй книзі “Російська революція”.

Диктатура, що має форму демократії, завжди застосовує “спеціальні” виборчі технології. У цьому пересвідчилися три покоління радянських людей. Але Р.Пайпс не дав відповіді на запитання, чому бюро ВЦВК, маючи за собою контрольований Тимчасовим урядом державний апарат, після оголошення II Всеросійського з’їзду рад незаконним і непередставницьким, все-таки дозволило йому зібратися. Бюро ВЦВК поставило для цього тільки дві умови: по-перше, з’їзд мав розпочати роботу п’ятьма днями пізніше, тобто 7 листопада, щоб делегати з провінції встигли прибути в Петроград; по-друге, порядок денний мав бути обмежений обговоренням поточної ситуації в країні, підготовкою до Установчих зборів і перевиборами ВЦВК. Капітуляція ця дивна й її не можна пояснити, зауважував Пайпс³⁹.

Мабуть, існує тільки одне пояснення, яке підтверджується чисельними фактами: лідери революційної демократії боялися повторення корніловщини більше, ніж приходу до влади більшовиків. У тому човні, де вони сиділи разом з лідерами ліберальної демократії,

були більшовики, але не було контрреволюціонерів. Це тільки в комуністичній історіографії доказувалося, що Корнілов був підручним Керенського, який бажав задушити революцію руками генерала. А насправді керівники ВЦВК навіть не виключали більшовиків з табору революційної демократії. Більшовики самі виключили себе з їхнього середовища, назвали себе істинними революціонерами, а всіх інших, включно з однопартійцями-меншовиками, оголосили контрреволюціонерами.

6 листопада О.Керенський у Передпарламенті поставив вимогу виявити йому цілковиту довіру для рішучої, у тому числі збройної боротьби з наступом більшовиків. У відповідь лідери соціалістичних партій тільки порекомендували йому заявити про готовність приступити до мирних переговорів з Центральними державами і про негайний початок земельної реформи. Такі заяви вибили б ґрунт з-під ніг більшовицьких агітаторів, - запевняли вони Керенського.

7 листопада більшовицький Воєнно-революційний комітет розпочав операцію по захопленню Петрограда. Пізно ввечері відкрився II з'їзд рад. Опівночі більшовики зайняли Зимовий палац і заарештували Тимчасовий уряд (за винятком О.Керенського).

II з'їзд рад прийняв Декрет про мир. Це був заклик до воюючих держав розпочати переговори для досягнення миру без анексій і контрибуцій. Було прийнято також декрети про землю і про утворення уряду, названого Радою народних комісарів. Раднарком підпорядковувався ВЦВК, до складу якого тепер входили 62 більшовика і 29 лівих есерів.

Радянська революція перемогла. Та одночасно це була перемога більшовиків – партії, яка привласнила радянські гасла, щоб прийти до влади, але не збиралася відмовлятися від своїх програмних лозунгів. Тому перемога радянської революції стала одночасно її поразкою.

7 листопада став неможливим дальший розвиток Російської революції за демократичним сценарієм.

За кілька місяців встановлена в Росії диктатура більшовиків припинила революційний процес. Це засвідчила доля Установчих зборів.